

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTINING OILALAR BILAN HAMKORLIGIDA
PEDAGOGIK PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**

Meliboyeva Iroda Baxtiyorjon qizi
Qo'qon universiteti Ta'lim fakulteti Ta'lim kafedراسى,
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 1-21 guruh talabasi

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oilaning o'zaro hamkorligi va undagi faoliyatining ustuvor yo'nalishlarida ota-onalarning ta'lim - tarbiya jarayonidagi ishtirokidagi ozaro yangicha hamkorlik tizimining afzalliklari. Maktabgacha yoshdagi bolaning hayotida kognitiv tadqiqot faoliyatida bir qancha usullar orqali olib borilishi ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim tashkiloti, oilaning o'zaro hamkorligi, ta'lim - tarbiya jarayoni, kognitiv tadqiqot faoliyati, hamkorlik, yondashuv, buyuk mutafakkirlar, "Ilk qadam" o'quv davlat dasturi, Sharq xalqlari tarbiya nazariyasi, dolzabr masalaligi.

Kirish. Darhaqiqat, shaxs shakllanishida oilaning roli katta hisoblanadi. Aqlan yetuk, axloqan pok, jismonan baquvvat farzandlar namunali oilalarda kamol topadilar. Shuning uchun ham olada sog'lom muhitni vujudga keltirish va uni mustahkamlash umumdavlat ahamiyatga molik masaladir. Shunga ko'ra oila va oilaviy tarbiya masalalari har doim ham dolzarb muammo bo'lib kelgan va shunday bo'lib qoladi.

Bolaga oilada yaxshi tarbiya berish bola hayotining dastlabki davrlaridan boshlab, ota-ona oldida turgan asosiy maqsad va vazifa sanaladi. Shuningdek bolalarni tarbiya ishlari yuzasidan buyuk o'zbek mutafakkiri Abu Ali ibn Sino kabi olimlarimizning hayot namunalari va bizga meros qilib qoldirgan durdona fikrlarini asos qilib olish mumkin.

So'nggi yillarda tobora e'tirof etilayotgan pedagogik-psixologik yondashuv orqali ota-onalarning o'rni beqiyos darajasida bo'lmoqda, maktabgacha ta'lim tashkiloti darajasida ham muhim bo'lib hisoblanmoqda. Shuningdek O'zbekiston respublikasi maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi qonunning 38-moddasida, Bolaning qonuniy vakillarining huquq va majburiyatlari, Bolaning qonuniy vakillari quyidagi huquqlarga ega:

- ✓ bolaning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish;
- ✓ o'z bolasi uchun maktabgacha ta'lim shaklini va ta'lim olish tilini tanlash va boshqalar. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ma'muriyatidan maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi qonunchilikda nazarda tutilgan zarur shart-sharoitlar ta'minlanishini talab qilish ko'rsatilgan

Davlat talablari asosida ishlab chiqilgan "Ilk qadam" davlat dasturida ham psixologik yondashuvning xususiyatlari haqida fikr yuritilgan. Shuningdek, unda tarbiyalanuvchilarning yoshi va individual psixologik xususiyatlarini, ularning ta'lim ehtiyojlari, motivlari va qiziqishlarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda dasturni amalga oshirishning o'zgaruvchan shakllari, usullari va vositalarining tavsifini, dasturda ko'zda tutilgan. Bu esa bolaning rivojlanishida ahamiyatli hisoblanadi.

Adabiyotlar taxlili. Amir Temur Ko'ragon ibn Amir Tarag'ay (1336-1406) "*Temur tuzuklari*" asarining ma'naviy-ma'rifiy va pedagogik mazmuni xususida fikr yuritishdan oldin uning ana shu ta'limoti shakllanishining zaminlari, diniy-axloqiy manba va ildizlari haqida aytib o'tishga to'g'ri keladi.

Buyuk mutafakkir Alisher Navoiy (1441-1501) ilm-fan va san'atning turli sohalari: adabiyot, tarix, til bilimlari, musiqa, tasviriy faoliyat, pedagogik va boshqa rivojlantirish bilan birga ta'lim-tarbiyani takomillashtirishga ham katta e'tibor bergandir. U o'zining "*Xamsa*", "*Mahbub ul-qulub*" kabi yirik ta'limiy-axloqiy asarlarida, shuningdek, "Arba'iyin" nomli asari kabi asarlarida komil inson obrazlarini yaratib, ta'lim-axloqiy asarlarida esa komil insonni shakllantirishning mazmuni, yo'llari, usullari ilgari surgandir.

Ma'lumki, Sharq xalqlari tarbiya nazariyasida shaxs xulqini jamoat orasida yosh ulug', mansabdor, ilmi va hurmatli kishilarga oldin o'zini qanday tuta bilishiga qarab baholash alohida o'rin tutadi. Binobarin, jamoat ichida yoshi ulug' kishilar oldida yoshlarning qanday so'zlayotganligi, qanday holda o'tirganligi, o'zini turishi sinchiklab kuzatiladi. Shunga qarab kishi odobli yoki odobsiz, deb aytiladi.

Mavzuning dolzarbligi. Bola tarbiyasi yuzasidan oila, maktab va jamoatchilik hamkorligi hozirgi kunimizning dolzarb masalaligi ham mana shundadir. Shu sababli hozirgi kunda oilaviy tarbiyada sifat va mazmun jihatidan o'zgarishlar qilish uchun yangi samador yo'l ya'ni hamkorlik vujudga kelmoqda.

Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarga to'xtaladigan bo'lsak, ayniqsa erta bolalik davridagi bolalar uchun ota-onalar bilan hamkorlik alohida ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, ota-onalar bilan hamkorlik bolalarning ta'lim olishi uchun muhim hisoblanadi.

Ushbu tadqiqot ota-onalar va maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikni va bu hamkorlikning aloqa, maktabgacha ta'lim muhiti, ota-onalarning o'z kasbiy tajribasini bolalarga o'tkazishi va ota-onalarning maktabgacha ta'lim o'quv dasturlari va ulardan foydalanish imkoniyati kabi omillar bilan bog'liqligini ko'rib chiqadi.

Tadqiqot natijasi ota-onalar bilan pedagogik-psixologik yondashuv va tarbiyachilar bilan sifatli yondashuv orqali amalga oshiriladi, bu hamkorlikni yaxshilash uchun muammolar va ehtiyojlarni, shuningdek, ikkala tomonning roli va imkoniyatlarini o'rganadi yanada samarali hamkorlikni tashkil etish uchun xizmat qiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oilaning o'zaro hamkorligi. Ota-onalar va maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikni amalga oshirishga psixologik yondashuv qilishini aniqlash va ta'limga pedagogik yondashuvlarini joriy etish. Bizning fikrimizcha, maktabgacha ta'limdagi turli xil ta'lim yondashuvlari ota-onalar va maktabgacha ta'lim tashkiloti hamda ota-onalar o'rtasidagi hamkorligi ahamiyatli hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari turlicha bo'lgani kabi hamkorlik turlari ham mavjud. Hamkorlik shakllari va turlarini taqdim etamiz, yuqorida aytib o'tilgan pedagogik-psixologik ta'limni nazariy tahlil qilish orqali yondashuvlar va o'tkazilgan ba'zi tadqiqotlar natijalari orqali bolalar faoliyatini o'rganib boramiz.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti faoliyatining ustuvor yo'nalishi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ta'lim va tarbiya ishlari loyiha faoliyati yanada muvaffaqiyatli rivojlanish natijalariga olib keladi hamkorlik shakllari. Har bir ota-onalarning ishtiroki ko'zda tutilgan yeg'ilishlar; ota-onalar bilan tarbiyachilar o'z tajribalarini almashishlari, bolalarning fantaziya olami ochishga qaratilgan loyihalar qilish; ta'lim va tarbiya vazifalarini takomillashtirish, kabi loyiha faoliyatlari bolaning shaxsini har tomonlama rivojlantirish va ota-onalarning psixologik va pedagogik malakasini oshirishga katta imkon yaratadi.

Bolalarning maktabgacha tarbiyasida ota-onalarning ishtiroki. Tabiatning buyuk in'omi - irqning davomi, bolaning o'zida mujassamlanishidir. Barcha ota-onalar bolalarini aqlli, yaxshi tarbiyalab, ota-onasining eng yaxshi xususiyatlarini meros qilib olishlarini istaydilar.

Bolalar - bu katta ma'suliyat, ammo bundan ham muhimi, bolani tarbiyalashdir. Ta'lim va tarbiyada nazorat qilish bolani tarbiyalashda yetakchi o'rinlardan birini egallagan shaxslarga ya'ni ota-onalarga yuklangandir. Bolalarning maktabgacha tarbiyasida ota-onalarning ishtiroki quyidagi holatda o'z askini topadi:

Yaxshilik muhiti- Farzandingiz bilan muloyim, tinch va sokin ovoz bilan gaplashishga harakat qiling. Hatto hech narsani tushunmaydigan bola ham kattalarning intonatsiyasiga javob beradi. Bolangizning xatti-harakatlaridan juda asabiy yoki baxtsiz bo'lsangiz ham, ovozni ko'tarishingizga yo'l qo'ymang. Ota-onalar farzandini yoki qizini yoshligidan mehrla

so'zlardan o'rgatishlari kerak. Mehribonlik va mehr-oqibat muhitida o'sgan bola kelajakda mehribon va rahm dil bo'ladi.

Mehnatni o'rganish- Maktabgacha tarbiyachilar o'z faoliyatlari tufayli chumolilarga o'xshaydilar, ular doimo o'zlarining bir nechta turlari bilan band bo'lib, har doim harakatga kirishadilar. Ota-onalar bolasi uchun hamma narsani qilishni xohlashsa, bu uning hayoti uchun ishlashga vaqt topishi haqida gapirish juda yomon. Bunday bola osonlikcha dangasa bo'lishi mumkin va maktabgacha ta'lim yoshida, maktabda va uyda vazifalarni bajarishdan qochishadi. Bolam mustaqillikka intiladi. Unga to'siq qo'yish, kiyim kiyish va narsalarini to'plash imkoniyatini bering. Uning tashabbusini olmang. O'zi uchun mumkin bo'lgan ishni bajarishga ruxsat bering. Ushbu jarayonning muntazam ravishda o'tkazilishi bolaning mehnatga layoqatli o'sishi kafolati hisoblanadi.

Shaxsiy vaqtning qiymati- Maktabgacha tarbiyalash davrida qiz va o'g'il bolaning vaqtni to'g'ri ajratish va qadrlashga o'rgatish, kundalik turmushga qat'iy rioya etishga o'rgatishi kerak. Bu omil bolaga maktabga borganida juda foydali bo'ladi.

Ishonch- Maktabgacha yoshdagi bolani tarbiyalash ota-onaning va bolaning o'zaro ishonchiga asoslangan bo'lishi kerak. Farzandni tarbiyalash zarur, chunki u doimo otasi va onasi bilan o'z qayg'uli va quvonch bilan baham ko'rishga qodir. Maktabgacha yoshdagi bolalarning tarbiyasida ota-onaning o'zni beqiyosdir. Ota-ona o'z bolasiga yaxshi muhitni yaratib berishlari kerak, yangi muhit deganda bolaga nisbatan erkinlik, sokinlik, tinchlik, ijobiy holatlarga boy muhitni yaratib bera olishlari kerak. Shu bilan birga bola tarbiyasida asosiy rol o'ynaydigan kattalar mehnatiga ham o'rgatishlari kerak.

Mtt va oila o'rtasidagi ozaro yangicha hamkorlik tizimining afzalliklari. Hamkorlikning turli shakllari ishtirokchilar hisoblarida nomuvofiq tarzda belgilanadi, chunki hamkorlik bir tomonlama yoki o'zaro ma'lumot almashinishi, birgalikda vaqt o'tkazish va belgilangan maqsad sari umumiy taraqqiyot uchun atama sifatida ishlatiladi. Shuningdek, ilk qadam davlat dasturida ham hamkorlik yuzasidan quyidagi fikr keltirilgan: "turli xildagi faoliyatning o'ziga xos psixologik-pedagogik xususiyatlari, tarbiyalanuvchilarning oilalari bilan o'zaro hamkorlik turlari ifodalanishi mumkin" deb ta'kidlab o'tilgan. Bu esa bolaning ta'limni o'zlashtirishi hamdan tarbiyachining ota-onalar birlan hamkorligini ifodalashning turli shakllaridan foydalanish mumkin ekanligi hosoblanadi.

Hamkorlik shakllari asosan kundalik aloqalardir. Ota-onalar o'rtasida olib boriladigan dialoglar kiyim xonasi va shaxsiy rivojlanish dialoglari va tarbiyachilar bilan tashkillangan suhbatlar kiradi.

Hamkorlikdagi imkoniyatlar. Ikkala tomonning hamkorlik qilish istagi va ma'lum darajadagi ijtimoiy kompetentsiyaga ishoniladi va hamkorlikni osonlashtirish. O'zaro hurmat va ishonch, ochiqlik kabi ta'kidlanadi. Bundan tashqari, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining ta'kidlashicha, maktabgacha ta'lim tashkilotiga shubha bilan qaramaydigan ota-onalar bilan hamkorlikni soddalashtiradi, chunki bu maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining asosiy tushunchalarini almashish imkoniyatiga ega bo'lishiga yordam beradi.

Munozara. Ushbu tadqiqot ishtirokchilari tomonidan taqdim etilgan hamkorlikning turli shakllari mavjud ota-onalar va xodimlarga turli xil ta'sirlari. Turli xil boy assortimentni ta'minlaydigan maktabgacha ta'lim tashkilotlari hamkorlik shakllari, shuningdek, ota-onalarning eng katta ishtirokiga egadir. Ular yangi ota-onalar qo'shilgan hamkorlik madaniyatini o'rnatdilar. Madaniy xilma-xilligi bilan ajralib turadigan maktabgacha ta'lim tashkilotlari, birinchi navbatda, hamkorlikning yangi shakllarini yaratishga harakat qiladilar.

Maktabgacha yoshdagi bolaning hayotida kognitiv tadqiqot faoliyati. Maktabgacha yoshdagi bolalar tug'ma tadqiqotchilar deb hisoblanadi. Bu ularning qiziqishi, doimiy tajribaga intilishi, muammoli vaziyatga mustaqil ravishda yechim topish istagi bilan

tasdiqlanadi. Tarbiyachining vazifasi bu faoliyatni to'xtatish emas, balki, aksincha, faol yordam berishdir. Kognitiv tadqiqot faoliyati, biz bolaning bevosita narsalarning tuzilishini, atrofdagi dunyo hodisalari o'rtasidagi aloqalarni, ularni tartibga solish va tizimlashtirishni tushunishga qaratilgan faoliyatini nazarda tutamiz. Bu faoliyat erta bolalikdan boshlanadi, dastlab narsalar bilan oddiy, go'yo maqsadsiz eksperimentni ifodalaydi, bunda idrok shakllana boshlaydi, predmetlarni rangi, shakli, maqsadi bo'yicha eng oddiy turkumlash vujudga keladi, hissiy me'yorlar, oddiy instrumental harakatlar o'zlashtiriladi.

Umumiy xulosa. Ushbu tadqiqotning xulosasi shundaki, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarini oilalar bilan hamkorlik usullari, shakllari, maqsadlari yuzasidan bilimlar bilan ta'minlash muhimdir. Hamkorlikning xilma-xil va boy shakllari mavjud, chunki hamkorlikning turli shakllari har xil narsalarni o'ziga jalb qiladi. Keng assortiment bilan barcha ota-onalarga murojaat qilish imkoniyati vujudga keladi. Bunda muhim rolni ota-onalarning qiziqishlari, bo'lsa hamkorlikning bir necha shakllarini rivojlantirish maktabgacha tarbiya bilan shug'ullanish va ularga ta'sir qilish imkoniyatini berish. Pedagogik-psixologik hamkorlikda ota-ona yordami muhim va ota-onalarga qarash va tushunishni berish muhimdir va ularning farzandlari bir qismi bo'lgan maktabgacha ta'lim tashkilotiga ta'sir qilish va uni saqlab qolish asosiy o'rini egallaydi. Natija, umid qilamanki, davom etadigan kundalik ishda poydevor bo'lib ishlaydi hamkorlik to'g'risida, chunki bu fikrlar mintaqadagi davomli muhokamalar uchun boshlang'ich nuqta bo'lishi mumkin.

Hamkorlik madaniyatini oshirish, bolalar o'zlarini qulay his qilishlari va o'quv jarayoniga jalb qilishlari uchun ota-onalarning hamkorligi va kasbiy hissasining muhimligini oilalar va MTT lar ham bir dek tushunishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dastur 5-bet
2. Djurayev R.X, Inoyatova M.E. Iste'dodli farzand tarbiyasi. Otaonalar kitobi. Toshkent, 2013.
3. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi bo'yicha uslubiy qo'llanmani qarang//Oila va mahalliy hamjamiyat bilan hamkorlik//Birinchi nashr//Toshkent //2020
4. R.Shomaxmudova//Umumiy pedagogika//Toshkent-2017//387-bet//
5. F.Qodirova//Maktabgacha ta'lim//Tafakkar nashr//Toshkent-2019//
6. Bhering, E. 2002. Teachers'and parents'perceptions of parent involvement in Brazilian early years and primary education. International Journal of Early Years Education 10, no. 3: 227-41.
7. <https://uz.inditics.com//bolalarning-maktabgacha-tarbiyasida-ota-onalarning-ishtiroki//>
8. <https://minikar.ru/uz/deti/poznavatelno-issledovatel'skaya-deyatelnost-doshkolnika>